

SÖZCÜKTE ÇOK ANLAMLILIK

Dilin en küçük birimi sözcüktür. Sözcükler anlamlı olabileceği gibi (çocuk, ev, bahar...) anlamsız da olabilir (de, mi, hey...). Bazı sözcükler, zaman içinde ilk anlamlarına ek olarak yeni anlamlar kazanır. Birden fazla anlamı olan bu sözcüklere **çok anlamlı sözcükler** denir.

Örnek:

“Oturmak” sözcüğünün verilen cümlelerdeki kullanımını inceleyelim.

1. Akşam yemeğini yedikten sonra koltuğa oturdu.
2. Aldığım pantolon üzerime tam oturdu.
3. Ankara’nın nezih bir semtinde oturuyorum.
4. Uyandığından beri tek yaptığı şey oturmak.
5. Binanın zemini zamanla oturur, demişti.

Oturmak sözcüğü 1. cümlede “vücudun belden yukarısı dik duracak biçimde ağırlığı kaba etlere vererek bir yere yerleşmek”, 2. cümlede “uygun gelmek, ölçüleri tam olmak”, 3. cümlede “bir yerde sürekli olarak kalmak, ikamet etmek”, 4. cümlede “hiçbir iş yapmadan boş vakit geçirmek, boş durmak”, 5. cümlede “toprak veya yapı çökmek, aşağı inmek” anlamında kullanılmıştır.

Uyarı

Konuşurken, yazarken ya da başkalarının söyledikleri ile yazdıklarını anlamlandırırken sözcüğün cümledeki konumuna ve cümleye kattığı anlama dikkat edilmelidir.

Sıra Sende 1

- ▶ Elde bulundurmak, ele almak
- ▶ Ele geçirmek, yakalamak
- ▶ Benimsemek, beğenmek

“Tutmak” sözcüğü aşağıdaki cümlelerin hangisinde verilen anlamlarının dışında kullanılmıştır?

- A) Kapının arkasına saklanan fareyi tek hamleyle tuttu.
- B) Küçük kız, kucağında oyuncak ayısını tutuyordu.
- C) Öğlene doğru başlayan kar kısa sürede tuttu.
- D) Ortaya attığı fikirleri salondaki herkes tutmuş gibiydi.

Sıra Sende 2

Sağdan soldan duyduğu bilgilerle çevresini etkilemeye çalışan bir şair, ne kadar başarılı olabilir ki? Kısa vadede başarılı gibi görünse de uzun vadede bir başarıdan söz edilemez. Bu tür şairlerin başarısı saman alevi gibi bir anda parlayıp bir anda söner.

Bu metinde aşağıdaki anlamlardan hangisini karşılayan bir sözcüğe yer verilmemiştir?

- A) Öğrenme, araştırma veya gözlem yolu ile elde edilen gerçek
- B) Şiir söyleyen veya yazan kimse, ozan
- C) Zamanın bölünemeyecek kadar kısa olan parçası
- D) Bir ülke içerisinde yaşayan değişik soylardan insan topluluklarının her biri

Etkinlik 1

Aşağıdaki cümlelerde altı çizili sözcüklerin cümlede kullanıldığı anlamı belirleyiniz.

a. Tehlikeyi sezen ceylan ormana kaçtı.

- ☐ Hızla koşup bir yere saklanmak
- ☐ Kendini göstermemek, rastlaşmamaya çalışmak
- ☐ Benzemek, andırmak

b. İnce hesapların peşinde koşmaktan bıkmadı.

- ☐ Kendi cinsinden olanlara göre dar ve kalınlığı az olan
- ☐ Aşırı özen gerektiren, kaba karşıtı
- ☐ İyiden iyiye, enikonu, ayrıntılı

Etkinlik 2

“Okumak” sözcüğünün aşağıdaki anlamlarının numaralanmış cümlelerin hangisinde örneklediğini yazınız.

a. Bir şeyin anlamını çözmek

1. Törende İstiklal Marşı'nın tamamını okudum.

b. Yazılmış bir metnin iletmek istediği şeyleri öğrenmek

2. Onu işe şifre okuması için aldık.

c. Sesli olarak söylemek

3. Yazarın en çok deneme türündeki eserlerini okurum.

Etkinlik 3

Kar kristalleri üzerine yapılan kuramsal çalışmalar ve matematiksel modeller gün geçtikçe gelişiyor. Kullanılan modeller daha detaylı hâle geldikçe uygulanmaları da doğal olarak zorlaşıyor. Ancak sadece birkaç değişken içeren hayli basit modellerle bile karmaşık kar kristalleri elde edilebiliyor ve yapılarını belirleyen etkenler hakkında fikir edinilebiliyor.

Bu metinde geçen bazı sözcüklerin anlamı aşağıda verilmiştir.

Bu sözcükleri bularak anlamlarının karşısına yazınız.

a. Bir madde üzerinde belli bir değişiklik yapan şey

b. Tasarlanan ürünün tanıtım veya deneme amacıyla üretilen ilk örneği

c. İlerlemek, olgunlaşmak, genişlemek

ç. Yapılması veya anlaşılması kolay olan, karışık olmayan

1. Başlangıçta bir varlık, kavram ya da eylemi karşılayan sözcükler zaman içinde anlam genişlemesine uğrayarak farklı anlamlar kazanabilir. Birden fazla anlamı olan bu sözcüklere “çok anlamlı sözcük” denir.

Buna göre “bulmak” sözcüğü aşağıdaki cümlelerin hangisinde “uygun görüp seçmek” anlamında kullanılmıştır?

- A) Onlara yeni ve güzel kıyafetler buluyor.
- B) Mahallenin ismini bir türlü bulamadım.
- C) Arkadaşım, yolda bir miktar para bulmuş.
- D) Annem, bu söylediğimi akıllıca buldu.

2. Köylüler, hastayı kasabadaki hastaneye kadar sırtlarında taşıdılar.

“Taşımak” sözcüğü aşağıdaki cümlelerin hangisinde bu cümledeki anlamıyla kullanılmıştır?

- A) Çalışanlar, eşyaları zarar görmesin diye depoya taşıdılar.
- B) Her ihtimale karşı yanında her zaman temiz bir mendil taşırdı.
- C) Devlet üniforması taşıyor, bunun ağırlığıyla hareket etmeli.
- D) Arkadaşım, bu şatafatlı düğünde elbiseyi çok güzel taşıdı.

3. “Gelmek” sözcüğü aşağıdaki cümlelerin hangisinde “oturmaya, ziyarete gitmek” anlamında kullanılmıştır?

- A) Öğrencilerin hepsi izin kâğıtlarını imzalayıp geziye öyle geldiler.
- B) Mutluluğumuza şahit olmak için dün akşam davımlar bize geldi.
- C) Sınıftaki en uzun çocuğun boyu bile ancak senin omzuna geliyor.
- D) Grubun başı olarak ben öne geçtim, diğerleri arkamdan geldiler.

4. • Bir şeye erişmek
• Yanına gidip konuşmak
• Yüzü bir yöne doğru olmak, bakmak

“Görmek” sözcüğü aşağıdaki cümlelerin hangisinde bu anlamlarından herhangi biriyle kullanılmamıştır?

- A) Yazlık olarak aldığı ev, günün her saatinde güneş görüyor.
- B) Epey sıkıntılı günler geçirdi ama cebi sonunda para gördü.
- C) Gözü sadece kendini gördüğünden etrafında olup bitene anlam veremiyor.
- D) Bugün önemli bir meseleyle ilgili, müdürü göreceğim.

5. I. Gerekli şartları yerine getirmeyince yardımı hemen kestiler.
II. Bu ilaç, baş ağrısını kısa süre içinde kesecek kadar etkilidir.
III. Akşam yemeği için yaklaşık beş kilo patates kestik.

“Kesmek” sözcüğü, çok anlamlı sözcüklerden biridir. Örneğin “----” cümlesinde “son vermek, gidermek”, “----” cümlesinde “düzgün parçalara ayırmak”, “----” cümlesinde ise “bir şeyden yoksun bırakmak, vermemek” anlamında kullanılmıştır.

Numaralanmış cümleler bu metinde boş bırakılan yerlere aşağıdaki sıralamalardan hangisiyle getirilmelidir?

- A) I - II - III
- B) II - I - III
- C) II - III - I
- D) III - I - II

6. Ekinlerin don nedeniyle yandığı soğuk bir kış gece-siydi. Elektrikler kesik, etraf zifiri karanlıktı. Küçük Salih, ateşler içinde yanıyordu. Babası bir zifiri ka-ranlığa, bir Salih'e bakıyordu. Birden ışıklar yandı. Haydi, dedi Salih'in babası. "Hastaneye gidiyoruz." "Yanmak" **sözcüğü, bu metinde aşağıdaki an-lamlarından hangisiyle kullanılmamıştır?**

- A) Vücut veya nesnelerin ısısı artmak
B) Ateş durumuna geçmek, tutuşmak
C) Isı, ışık veren bir konuma geçmek
D) Birtakım etmenlerin etkisiyle işe yaramaz duruma gelmek

7. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde "zayıf" sözcü-ğü, karşısında verilen anlama uygun kullanılma-mıştır?

	Cümle	Anlam
A)	Sarışın, uzun boylu ve zayıf bir kadındı.	Şişman olmayan
B)	Bu zayıf ordu, ülkesini nasıl savunacak?	Görevini yapacak yeterli gücü olmayan
C)	Sınavdan zayıf alınca an-nesi ona öğüt vermiş.	Ortalamanın altında olan not
D)	Zayıf yapıları belirleyip güçlendirmek gerekir.	Önemli, güvenilir olmayan

8. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili söz-cüğün kazandığı anlam yay ayraç ( ) içinde yan-lış verilmiştir?

- A) Burayı kötü bir koku aldı, hemen buradan gide-lim. (Kaplamak)
B) Yazarın romanlarında düz bir anlatım dikkat çe-kiyor. (Yalın, sade, süssüz olan)
C) Yıkanan çamaşırları serip evden çıktı. (Göster-mek amacıyla asmak veya yaymak)
D) Bir süre bahçede oturup çiçekleri seyretmek is-tedi. (İstek duymak, arzulamak)

9. Anlamlar:

- a. İleriye atılmak, ertelenmek
b. Miras olarak geçmek
c. Hayatını sürdürmek

Cümleler:

- I. O aileden bir bu çocuk kaldı.
II. Mahkeme ayın on sekizine kaldı.
III. Çiftlik, ona babasından kalmış.

"Kalmak" **sözcüğünün anlamları ve bu anlamlar-da kullanıldığı cümleler aşağıdakilerin hangisin-de doğru eşleştirilmiştir?**

	I	II	III
A)	a	b	c
B)	c	a	b
C)	b	c	a
D)	b	a	c

10. Sağlıklı beslenmek isteyen kişilerin tüm besin grup-larından tüketmesi gerekir. Çünkü ancak bu sayede protein, karbonhidrat ve yağ dengesi etkili bir şekil-de korunur. Sağlıklı beslenmenin şartları içerisinde fazla miktarda yağ, tuz ve şeker tüketmemek de yer alır.

Aşağıdakilerden hangisi bu metinde geçen söz-cüklerden herhangi birinin anlamı değildir?

- A) Yenilebilir, beslenmeye elverişli her türlü madde
B) Olması başka durumların gerçekleşmesini ge-rektiren şey
C) Gereğinden, alışılmıştan çok, aşırı olan; ziyade
D) Bir şeyin yol açtığı çıkar kaybı veya olumsuz sonuç

SÖZCÜKLERİN ANLAM ÖZELLİKLERİ

Gerçek Anlam

Sözcüğün akla gelen ilk anlamıdır. Bir diğer ifadeyle sözcüğün sözlükteki ilk anlamıdır.

- Örnek:** ▶ Sokağın başındaki ev, uzun zamandır boş.
 ▶ Öğle güneşinde sahildeki kumlar sıcak olur.
 ▶ Tansiyonu düşen yaşlı kadın parkta bayıldı.
 ▶ Ağır olan kolilerin hepsini çocuklara taşıttı.

Sıra Sende 3

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bütün sözcükler gerçek anlamda kullanılmıştır?

- A) Türkçeyi yeni öğrendiği için her sözcüğü doğru telaffuz edemiyordu.
 B) Annemin yumuşacık sesiyle verdiği öğütler hâlâ kulaklarımda.
 C) Eskiden çok iyi arkadaşları ama zamanla aralarında aşılmaz bir duvar oluştu.
 D) Çocuk, babasının neden kızdığını anlamak için sorular soruyordu.

Mecaz Anlam

Sözcüğün gerçek anlamından uzaklaşıp kazandığı yeni anlamıdır.

- Örnek:** ▶ Boş hayaller kurup kendini de beni de üzme.
 ▶ Öğretmenimiz, içimizi sıcak bakışıyla ısıtır.
 ▶ Aslı'nın annesinin yaptığı mantıya bayılırdık.
 ▶ Son zamanlarda iyiden iyiye sermişti.

Uyarı

Sözcüğün gerçek anlamda olup olmadığı tespit edilirken cümledeki anlamıyla akla ilk gelen anlamının aynı olup olmadığına bakılmalıdır.

Sıra Sende 4

Mecaz anlam, sözcüklerin gerçek anlamlarından tamamen uzaklaşarak kazandıkları anlamıdır.

Buna göre aşağıdaki cümlelerin hangisinde “açmak” sözcüğü mecaz anlamda kullanılmıştır?

- A) Rahat etsinler diye misafirlerimiz için üst katta bir oda açtık.
 B) Mekân, gençleri açmayınca başka bir yere gitmeye karar verdiler.
 C) Renk tam olarak istediğim gibi değildi, boyayı biraz daha açtık.
 D) Tesisatçı, tıkanan boruları açmak için iki saate yakın uğraşmış.

Terim Anlam

Bilim, sanat, siyaset, spor vb. alanlarda kullanılan özel anlamlı sözcüklere **terim** denir. Terimler, özel anlamlı sözcüklerdir. Bu yüzden bir sözcüğün terim olması için o sözcüğün kendi alanında kullanılması gerekir. Kendi alanlarında kullanılmayan sözcüklerin terim olma özelliği yoktur.

Örnek:

“Nokta” sözcüğü, Türkçe alanında kullanılan bir terimdir. “Nokta, tamamlanmış cümlelerin sonunda kullanılır.” cümlesinde “nokta” sözcüğü, terim anlamıyla kullanılmıştır ancak “Olayın gerçekleştiği nokta burası.” cümlesinde “nokta” sözcüğü, Türkçe alanında kullanılmadığı için terim olma özelliği taşımaz.

Ulti Not

- ▶ Terimler; bilim, sanat, spor vb. alanlara ait anlamlarda kullanılan sözcüklerdir.
 ▶ Bir terim; başka bir alanda terim anlamda (kök, oyun, gövde...) kullanılabilir.
 ▶ Bir sözcük, cümle içerisinde terim anlam kazanır.

Etkinlik 4

Aşağıdaki cümlelerde geçen altı çizili sözcüklerin anlam özelliklerini “✓” sembolü ile işaretleyiniz.

Cümleler	Gerçek Anlam	Mecaz Anlam	Terim Anlam
a. Kadının elleri titriyor, yüreği sızlıyordu.			
b. Bu şirketin beyni sensin, bunu herkes biliyor.			
c. Beylik sözlerle bizi oyalayabileceğini sanıyordu.			
ç. Bir noktadan sonsuz sayıda doğru geçer.			
d. Dar günümüzde yanımızda bir sen vardın.			
e. Başını ellerinin arasına almış, oturuyordu.			
f. Ses titreşimle oluşur, titreşimi enerjiye dönüştürür.			
g. Kardeşinin olgunluğu ne yazık ki ablasında yoktu.			

Etkinlik 5

Aşağıda verilen sözcükleri gerçek, mecaz ve terim anlamlarda kullanarak cümleler oluşturunuz.

KAPI	Gerçek	
	Mecaz	
	Terim	
KÖPRÜ	Gerçek	
	Mecaz	
	Terim	
KÖK	Gerçek	
	Mecaz	
	Terim	

1. Bir sözcüğün veya sözcük öbeğinin bir ilgi veya benzetme sonucu gerçek anlamından uzaklaşmasıyla kazandığı anlama “mecaz anlam” denir.

Buna göre aşağıdaki cümlelerin hangisinde mecaz anlamda kullanılan sözcük yoktur?

- A) Ak günler göresiniz, diye temennilerde bulunurdu babaannem.
- B) Alınımıza böyle yazıldıysa elden ne gelir, diyerek boynunu büktü.
- C) Salon ıvır zıvır bir sürü eşya ile doluydu, kendimize oturacak yer bulamadık.
- D) Seni ve aileni korumak bizim için bir borç, bırak da borcumuzu ödeyelim.

2. • Ay’ın yüzeyinde pek çok krater olduğu biliniyor.
• İhsan amca, doktor reflü teşhisi koyduğu için yediklerine dikkat ediyor.
• Ünlü oyuncu, filmlerinin hiçbirinde dublör kullanmamış.

Bu cümlelerde aşağıdaki alanlardan hangisine ait bir terim kullanılmamıştır?

- A) Gök bilimi
- B) Tıp
- C) Sinema
- D) Matematik

3. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili sözcük gerçek anlamıyla kullanılmıştır?

- A) Aslı’nın küçüklükten beri babasına çok düşkün olduğunu hep bilirdik.
- B) Alınganlığı ve her söze bozulması, gruptan dışlanmasına neden oldu.
- C) Yaşadıklarından dolayı derin bir utanç duyduğu çok belliydi.
- D) Refik Bey, suça ve günaha bulaşmamış; temiz bir hayat yaşamıştı.

4. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili sözcüklerin anlam özelliği yay ayraç ( ) içinde yanlış verilmiştir?

- A) O sıralar kendimi mutluluğun doruklarında hissediyordum. (Mecaz)
- B) Sorulara yılgın bir sesle cevap veriyor, aslında bir an önce gitmek istiyordu. (Mecaz)
- C) Küçük kız, etrafa bir şey söylemek ister gibi yaşlı gözlerle baktı. (Gerçek)
- D) Dairenin çevresini bulmak için pi sayısını kullanırız. (Terim)

5. Aşağıdakilerin hangisinde “bağ” sözcüğü sırasıyla gerçek, mecaz ve terim anlamıyla kullanılmıştır?

- A) • Yeni aldığı ayakkabısının bağı çözülmüştü.
• Aranızda güçlü bir bağ olduğunu biliyorum.
• Eklem bağlarında iltihap oluşmaya başlamış.
- B) • Yaranın üzerindeki bağı her gün değişir.
• Bu ülkeye vatandaşlık bağı ile bağlıyız.
• Bu ortak çalışma, aranızda bir bağ oluşturacak.
- C) • Bu ülkeyle bağımı, hiçbir zaman koparmam.
• Üç valizi kalın bir bağ ile birbirine tutturmuş.
• Bağ işareti müzikte sıklıkla kullanılır.
- D) • Spor ayakkabıma yeni bağ almaya gideceğim.
• Elindeki dört bağ maydanozu satamamıştı.
• Denizcilerin attığı bağı çözmek çok zormuş.

6. Aşağıdaki cümlelerde altı çizili sözcüklerden hangisi gerçek anlamda kullanılmıştır?

- A) Hem güzeldi hem kendine özgü bir havası vardı.
- B) Sınıfta yaşanan olayda onun da parmağı vardı.
- C) Rakip takımı sahadan silmişi, çaresiz bırakmıştık.
- D) Çocuk, kaygılı gözlerle hepimize tek tek baktı.

7. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde mecaz anlamda kullanılan sözcük yoktur?

- A) Babamın bize kırıldığına hiç hatırlamam. Yaptığımız her yaramazlığı gülümseyerek karşıladı, ondan hiç korkmazdım.
- B) Gördüğü rüyanın etkisiyle uyanan küçük kız, sağına soluna bakındı. Ablası karşıdaki yataкта uyuyordu, gülümseyerek gözlerini kapattı.
- C) Yaşadığınız olumsuzluklar, ümitlerinizin solmasına neden olabilir; yapmanız gereken, yeni hedeflerle yolunuza devam etmektir.
- D) Yıllarca dedemin gölgesinde yaşayan dayım, kendine iş kurmaya karar verdiğinde onu en çok destekleyen annem olmuştu.

8. I. Köyün dar ve engebeli yollarında arabamız zorlukla ilerliyordu.
 II. Köyden ayrıldı, okudu, büyük adam oldu ama buraları ve bizi hiç unutmadı.
 III. Allah saklasın, ya başınıza bir şey gelseydi biz ne yapardık o vakit?
 IV. Bu güzel bayram gününde tüm aile, her zaman olduğu gibi bir araya gelmişti.

Numaralanmış cümlelerin hangilerinde mecaz anlamda kullanılan sözcük vardır?

- A) I ve II
- B) I ve IV
- C) II ve III
- D) III ve IV

9. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili sözcük terim anlamda kullanılmıştır?

- A) Hayatının her noktasında babasının sevgi ve desteğini hissetmiş.
- B) Bu tatlı sohbete ben de bir ek yapmak isterim açıkçası.
- C) Durumu bir de benim açımdan değerlendir, haklı olduğumu göreceksin.
- D) Onlar basamağındaki sayıyı artırdığımızda soru çözülecek.

10. I. Aldığı ağır sorumluluğun altından kalkabildi.
 II. Gelen giden az, çarşı bugün çok durgun.
 III. Başarıların hepimizi çok gururlandırdı.
 IV. Etrafında olup bitenlere bu kadar kör olma.

Numaralanmış cümlelerin hangisinde tüm sözcükler gerçek anlamlıdır?

- A) I
- B) II
- C) III
- D) IV

11. Senaryo yazımında anlatım daima geniş zaman ki-piyle yapılır. Senaristin kamera açıları, çekim plan-ları gibi teknik konuları metne eklememesi tercih edilir. Yönetmen, aynı zamanda senaryoyu yazan kişiye teknik belirlemelerin önceden yapılması çe-kim aşamasında faydalı olmaktadır.

Aşağıdaki sözcüklerden hangisi bu metinde te-rim olarak kullanılmamıştır?

- A) Kamera
- B) Çekim
- C) Yazım
- D) Kip

SÖZCÜKLER ARASI ANLAM İLİŞKİLERİ

Eş Anlamlı Sözcükler

Yazılışları ve okunuşları farklı olmasına rağmen aynı anlamı taşıyan sözcüklerdir. Eş anlamlılık ilişkisi, çoğunlukla Türkçe sözcüklerle dilimize yabancı dillerden girmiş sözcükler arasındadır.

Örnek:

- ▶ dize - mısra
- ▶ öğrenci - talebe
- ▶ sema - gökyüzü
- ▶ bellek - hafıza
- ▶ uygarlık - medeniyet
- ▶ yaşlı - ihtiyar

Eş anlamlı sözcükler, her zaman birbirinin yerine kullanılmaz. Örneğin beyaz ve ak sözcükleri eş anlamlıdır ancak "Ak günler göresin." cümlesinde "ak" sözcüğü yerine "beyaz" sözcüğü getirilemez çünkü burada ak sözcüğüyle "sıkıntısız, rahat" ifadesi kastedilmiştir.

Sıra Sende 5

Bilim insanları, araştırma sırasında gözlem yapma ihtiyacı duyar.

Aşağıdakilerin hangisinde bu cümledeki altı çizili sözcüğün eş anlamlısı vardır?

- A) İşin tüm gereksinimlerini karşılayacak güçteyim.
- B) Henüz isteklerimi size açık şekilde iletemedim.
- C) Amacımız okuldaki başınıza destek olmak.
- D) Zorunluluktan kurtulduğunda özgür olursun.

Yakın Anlamlı Sözcükler

Yazılışı ve okunuşu farklı olan, anlamdaş gibi görüldüğü hâlde birbirinin yerini tamamen tutamayan yani aralarında anlam farklılığı bulunan sözcüklerdir.

Örnek:

- ▶ basmak - çiğnemek - ezmek
- ▶ tutmak - yakalamak
- ▶ saçmak - dağıtmak
- ▶ tanıdık - bildik

Sıra Sende 6

"Uzaktaki akrabalara mektup göndermek bir zamanlar çok meşhurmüş." **cümlesindeki altı çizili sözcüğün yakın anlamlısı aşağıdakilerin hangisinde vardır?**

- A) Bayramda hısımları ziyaret ettik.
- B) Para kazanmak için yurt dışına gitti.
- C) Sinyal sesinden sonra mesajınızı iletiniz.
- D) Yıllarca çalıştım ve karşılığını aldım.

Zıt Anlamlı Sözcükler

Birbirine karşıt özellik, durum, kavram, olgu ya da eylemleri anlatan sözcüklere **zıt anlamlı sözcükler** denir.

Örnek:

- ▶ aşağı → yukarı
- ▶ ince → kalın
- ▶ ağlamak → gülmek
- ▶ büyüme → küçülmek

- ▶ Sözcüğün karşıt anlamıyla olumsuzunu birbirine karıştırılmamalıdır.

Cümle : İşe bir an önce başlamalıyız.

Olumsuz : başlamamak **Karşıt** : bitirmek

- ▶ Sözcüklerin karşıt anlamlı olabilmesi için her ikisinin de gerçek ya da mecaz anlamlı olması gerekir.

Örnek:

- ▶ Giydiğin mont çok kalın. (Gerçek anlam)
- ▶ İnce davranışınız için teşekkür ederim. (Mecaz anlam)

Yukarıdaki cümlelerde "kalın" ve "ince" sözcükleri birbirinin karşıtı değildir çünkü "kalın" sözcüğü gerçek anlamıyla, "ince" sözcüğü mecaz anlamıyla kullanılmıştır.

Sıra Sende 7

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili sözcüğün zıt anlamlısı yoktur?

- A) Üst kattaki komşularımız yeni taşındı.
- B) Kimse bulunduğu yere kolay gelmemiştir.
- C) Burası kimsenin yaşamadığı, eski bir evdi.
- D) Yemyeşil orman, masmavi bir deniz bekliyordu bizi.

Eş Sesli Sözcükler

Yazılış ve okunuşları aynı ancak anlamları birbirinden farklı olan sözcüklere **eş sesli (sesteş) sözcükler** denir. Bu sözcükler, yalın hâlde olabildikleri gibi ek de alabilir.

Örnek:

yüz, satır, yazı, hayat, kart, saz...

Dilimizde düzeltme işareti (^) olan sözcüklerde okunuşları, yazılışları ve anlamları farklı olduğu için sesteşlik özelliği aranmaz.

Örnek:

- ▶ ama - âma   ▶ kar - kâr   ▶ yar - yâr
- ▶ adet - âdet   ▶ hala - hâlâ   ▶ aşık - âşık

Bir sözcüğün gerçek, mecaz ve terim anlamları kendi içlerinde sesteşlik oluşturmaz. Çünkü sesteş sözcükler arasında hiçbir anlam ilişkisi yoktur.

Örnek:

- ▶ Her sabah erkenden uyanırım. (Gerçek anlam)
- ▶ Arkasından dönen dolaplara uyandı. (Mecaz anlam)

Eş seslilik ile çok anlamlılık birbirine karıştırılmamalıdır. Eş sesli sözcükler arasında hiçbir anlam ilişkisi yokken çok anlamlılık, bir sözcüğün gerçek veya mecaz anlamına bağlı olarak ortaya çıkan bir anlam çoğalmasındır.

Ayak: Bacakların bilekten aşağıda bulunan ve yere basan bölümü (Gerçek anlam)

Ayak: Birtakım şeylerin yerden yüksekçe durmasını sağlayan ayak, destek veya bunlardan her biri (Gerçek anlam)

Sıra Sende 8

“Karalar ve denizler farklı ısınma özelliğine sahiptir.” cümlesindeki altı çizili sözcüğün eş seslisi aşağıdakilerin hangisinde vardır?

- A) Kara bahtım, kör talihim, diye yakınıyordu.
- B) Karaların öz ısı, denizlerden düşüktür.
- C) Yolcular, günler sonra karaya bastılar.
- D) Küçükken zayıf, çelimsiz, kara bir kızmışım.

Somut ve Soyut Anlam

Duyu organlarından herhangi biriyle algılanabilen varlıkları karşılayan sözcüklere **somut anlamlı sözcükler** denir.

Örnek:

Askı, hava, şişe, kuyu, sakız...

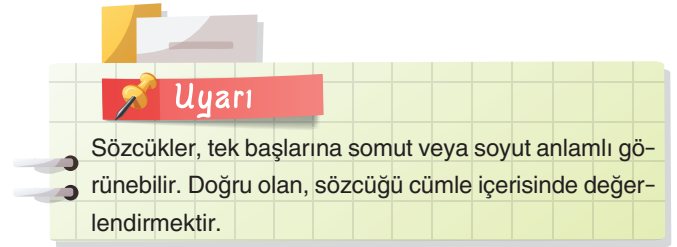
- ▶ Rüzgârın şiddeti akşama artacakmış.
- ▶ Merdivenleri çıkarken çok yorulmuş.
- ▶ Sandalyeden düşünce bileğini incitti.

Duyu organlarının hiçbirleriyle algılanamayan; duygu, düşünce ve kavramları karşılayan sözcüklere **soyut anlamlı sözcükler** denir.

Örnek:

Sevgi, umut, hüzn, akıl, sevinç...

- ▶ Adaletsizlikten nefret ediyorum.
- ▶ Bakkal Asım amca, yürekli bir insandır.
- ▶ İnsanlar arasında saygı ve güven olmalı.

Sıra Sende 9

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde **soyut anlamlı bir sözcük yoktur?**

- A) Dostlar arasında güçlü bağlar vardır.
- B) Hayallerini ertelemeyen insanlar mutlu olur.
- C) Soğuk su içince hastalanılmadığını öğrendim.
- D) Çocuklarımıza aydınlık yarınlar bırakmalıyız.

Genel ve Özel Anlam

Birden çok varlığı veya kavramı karşılayacak anlama sahip sözcükler **genel anlamlı sözcükler**dir. Başka bir deyişle bir sözcük, bir türün tamamı için kullanıldığında genel anlamlı olur. Genel anlamlı sözcükler, söyleyişte tekil olmasına rağmen aynı türdeki bütün varlıkları ifade eder.

Örnek:

- ▶ Kitap, insanın ruhunu dinlendirir.

Bu cümlede herhangi bir kitaptan değil, tüm kitaplardan söz edildiği için kitap sözcüğü, genel anlamda kullanılmıştır.

- ▶ Varlık – Canlı – Bitki – Çiçek

Burada sözcükler, genelden özele doğru sıralanmıştır.

Bir varlığı veya kavramı karşılayacak anlama sahip sözcükler **özel anlamlı sözcükler**dir. Özel anlamlı sözcüklerin anlam sınırı, genel anlamlı sözcüklere göre daha dardır.

Örnek:

- ▶ Okuduğum kitap, oldukça etkileyiciydi.

Bu cümlede sadece okunan kitap kastedildiği için kitap sözcüğü özel anlamda kullanılmıştır.

- ▶ Çiçek – Bitki – Canlı – Varlık

Burada sözcükler özelden genele doğru sıralanmıştır.

Uyarı

Sözcüklerin genel veya özel anlamlı oluşları, kullanıldıkları cümlelere göre değişir.

- ▶ “Çocuk, oyuncuğu kırılınca ağladı.” cümlesinde geçen “çocuk” sözcüğü, belli bir çocuk için kullanıldığından özel anlamlıdır.
- ▶ “Çocuk, bir ülkenin geleceğidir.” cümlesinde geçen “çocuk” sözcüğü, bütün çocukları kastettiği için genel anlamlıdır.

Sıra Sende 10

Cümlelerde sözcükler, özelden genele ya da genelden özele doğru sıralanabilir.

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde genelden özele doğru bir sıralama yoktur?

- A) Ağaçlar, bitkiler içinde ayrı bir öneme sahip.
- B) Albümdeki şarkıların hepsi de çok güzel.
- C) Renklerden kırmızıyı ayrı bir severim.
- D) Mahallenin tüm sokakları temizlendi.

Etkinlik 6

Aşağıdaki sözcükleri genel anlamlı ve özel anlamlı olacak şekilde cümlede kullanınız.

a. Ağaç

Genel anlam:

.....

Özel anlam:

.....

.....

b. Kedi

Genel anlam:

.....

Özel anlam:

.....

c. Sözcük

Genel anlam:

.....

Özel anlam:

.....

Nitel ve Nicel Anlam

Herhangi bir şeyin sayılabilen, ölçülebilen, artıp azalabilen (uzunluk, kısalık, mesafe, ağırlık vb.) durumunu bildiren sözcükler **nicelik**le ilgilidir.

- Örnek:**
- ▶ Sokağımıza yüksek binalar yaptılar.
  - ▶ Geniş bir evde yaşıyorduk.
  - ▶ Tavana döşenen tahtalar çok sağlamdı.

Herhangi bir şeyin nasıl olduğunu, ne gibi niteliklere sahip olduğunu ifade eden anlam **nitel anlam**dır.

- Örnek:**
- ▶ Yüksek karakterli bir insandır.
  - ▶ Olaylar karşısında çok geniş davranır.
  - ▶ Sağlam kişiliğiyle hepimizi duygulandırdı.

Sıra Sende 11

- Belindeki ince kemeri çıkarıp attı.
- İnce düşünceli insanlar, her zaman daha çok üzülür.
- Hepimize hediye alman çok ince bir davranış.
- İnce bir ip alıp gömleğindeki söküşü dikti.

Numaralanmış cümlelerin hangilerinde “ince” sözcüğü nicelik bildirmez?

- A) I ve II
B) I ve IV
C) II ve III
D) III ve IV

Etkinlik 7

Aşağıdaki cümlelerde altı çizili olan sözcüklerin nicelik ve nitelik yönünden özelliklerini belirtiniz.

a. Koyu bir taraftar, tuttuğu takım yenilsin istemez.

b. Ne zaman sıcak bir gülümsemeyle karşılayacaksın beni?

c. Sırtının ağrısı sert yatakta yatmasından kaynaklanıyordu.

ç. Bahçeli eve alışınca yüksek binada oturmak hepimize zor gelmişti.

d. Yarınlarımızı parlak işlerle taçlandırmayı diliyorum.

e. İçeri girince evin temiz olduğu her şeyden belliydi.

f. Hayatım boyunca benden küçük insanlara da saygı duydum.

g. Ailece ağır bir olayın altından kalkmaya çalıştılar.

ğ. Arabayı çekmek için kalin bir ip aradık.

h. Renkli kişiliğiyle herkesin gönlünü kazanmayı başarmıştı.

Aynı Kavram Alanına Giren Sözcükler

Ortak ya da benzer işler için kullanılan fakat farklı anlamlar taşıyan sözcükler, **aynı kavram alanına giren sözcükler**dir.

- Örnek:** ▶ Şiir, hikâye, roman, masal...
▶ Hücre, molekül, DNA, atom...

Sıra Sende 12

Aşağıdakilerden hangisi “Gemi yolculuğu yapmak en büyük hayalim.” cümlesindeki altı çizili sözcükle aynı kavram alanında değildir?

- A) Vapur B) Kano C) Tren D) Yat

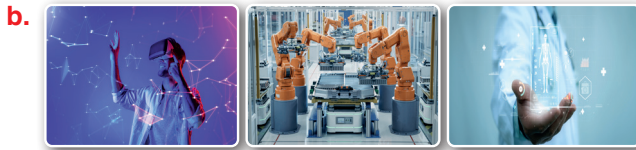
Sıra Sende 13

Aşağıdakilerin hangisinde, verilen tüm sözcükler aynı kavram alanına ait değildir?

- A) Ders – Öğretmen – Öğrenci – Kitap
B) Ezgi – Nota – Porte – Solfej
C) Pas – Küf – Maç – Gol
D) Mide – Karaciğer – Bağırsak – Böbrek

Etkinlik 8

Aşağıdaki görsellerin çağrıştırdığı sözcüğü boş bırakılan yerlere yazınız.

Yabancı Sözcüklerin Türkçe Karşılıkları

Türkçe, köklü bir dildir dolayısıyla tarihî süreç içerisinde diğer dillerle etkileşime girerek sözcük alışverişinde bulunmuştur. Bu sözcüklerden bazıları artık dilimizin ayrılmaz bir parçası hâline gelmiştir. Yabancı dillerden alınan bazı sözcükler ise henüz Türkçeye tam anlamıyla yerleşmemiştir. Bu sözcüklerin Türkçe karşılıklarını kullanmak gerekir.

Sıra Sende 14

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili sözcük dilimize henüz yerleşmemiştir?

- A) Hayatımın hiçbir döneminde pasif olmadım.
B) Sınavdan sonra benimle görüşme sağlandı.
C) Şiir yazarken her türlü olanaktan yararlanırım.
D) Üniversitenin büyük bir yerleşkesi var.

Etkinlik 9

Aşağıdaki cümlelerde altı çizili sözcüklerin Türkçe karşılıklarını yazınız.

a.

Elastik yapısı sayesinde jimnastikte başarılı olmuştu.

b.

Düğünü catering hizmeti veren bir yerde yapalım.

c.

Hayatın monotonluğundan sıyrılmak için dil öğrenmeye başladı.

ç.

Evle ilgili her şey okey ama bu eşyaları istemiyorum.

d.

Okula yeni başlayan çocuk sınıfa adapte olmakta zorlanır.

e.

Adisyonu gören adam, kimseye belli etmeden restorandan ayrıldı.

f.

Part-time bir iş bulup hem okuyup hem çalışacakmış.

1. • I ve II numaralı sözcükler, birbiriyle çelişen özellikleri ifade ettiği için zıt anlamlıdır.
- I ve III numaralı sözcükler, anlam bakımından birbirinin yerini tutabildiği için eş anlamlıdır.

Aşağıdakilerin hangisinde sözcükler bu açıklamalara göre düzenlenmiştir?

	I	II	III
A)	Yumuşak	Sert	Esnek
B)	Ağır	Hafif	Süratli
C)	Mutlu	Mutsuz	Şen
D)	Küçük	Büyük	Ufak

2. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde “göz” sözcüğü genel anlamda kullanılmıştır?**

- A) Gözün ince tabakası hassas bir yapıdadır.
- B) Gözlerindeki hüznü bilmem ki nedendir?
- C) Gece uyumadığı için gözleri kapanıyor.
- D) Gözüne kaçan kumu bir türlü çıkaramadı.

3. Bedeninizi hastalıklardan korumak için sağlığınıza dikkat etmeli ve düzgün beslenmelisiniz.

Bu cümlede numaralanmış sözcüklerin yerine aşağıdakilerden hangileri getirilebilir?

	I	II	III
A)	Vücudunuzu	sıhhatinize	düzenli
B)	Gövdeyi	sıhhatinize	muntazam
C)	Fiziği	keyfinize	eksiksiz
D)	Vücutu	esenliğinize	doğru

4. Çalsana kavalı
Bak sustu sesi
Kuşlarda neşe
Gündüz ve gece
Şarkı söylüyor
Vadide bülbül
Tarla kuşu gökte
Neşe içinde
Kutlayalım yeni yılın gelişini

Bu şiirde aşağıdaki sözcüklerden hangisinin karşıt anlamlısı vardır?

- A) Kalın B) Yüksek
C) Keder D) Kara

5. **Aşağıdaki cümlelerde altı çizili sözcüklerden hangileri arasında eş seslilik ilişkisi vardır?**

- A) Hangi bilim dalında uzmanlık kazandınız?
Sal yapmak için önce dal toplamalıydı.
- B) Bu evde bardak kırmak âdet oldu artık.
Herkesi ikiye adet silgi dağıttılar.
- C) Taş kalpli bir adamdan özür beklenmez.
Yolun ortasındaki taş kenara koydu.
- D) Kapıyı aç ve elimdeki poşetleri hemen al.
Öyle el gibi durma, yanımıza gel hadi!

6. Sabahın ilk ışıklarıyla kuşlar cıvıltıyor, ağaçlar rüz-
gârla dans ediyor. Gökyüzü pembe ve maviye bür-
rünmüş. İçime derin bir huzur doluyor. Sanki yaşamın
ritmini duyuyorum kulaklarımda. Bir döngü başlıyor
her gün olduğu gibi. Güneş yeniden doğuyor.

Bu metinde numaralanmış sözcüklerden hangileri soyut anlamlıdır?

- A) I ve II B) I ve IV
C) II ve III D) III ve IV

7. Gerçek özgürlük, insanın kendini cesurca ifade edebilmesinde saklıdır.

Aşağıdaki sözcüklerden hangisi bu cümledeki altı çizili sözcüğün kavram alanına girmez?

- A) Dost B) Fotosentez
C) Toplum D) Fikir

8. Baykuşlar, gün boyu dallarda uyuyup geceyi keşfet-
meye çıkan gizemli canlılardır.

Bu cümledeki numaralanmış sözcüklerin anlam özellikleri aşağıdakilerin hangisinde doğru verilmiştir?

	I	II
A)	Genel anlam	Somut anlam
B)	Özel anlam	Soyut anlam
C)	Genel anlam	Soyut anlam
D)	Özel anlam	Somut anlam

9. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde “departman, reaksiyon, prestij” sözcüklerinden birinin Türkçe karşılığı kullanılmamıştır?**

- A) Etrafındaki herkesin saygınlığını kazanmak için uğraşıyor.
B) Sizin çalıştığınız bölümde çok sayıda eleman ek-
siği var.
C) Öngörü sahibi bir yönetici olarak doğru adımlar atıyor.
D) Yaşanan olumsuzluklar karşısında tepkimiz sert oldu.

10. I. İnsanın kişiliği, doğduğu andan itibaren çevre-
siyle şekillenir.
II. Satır, kasaplar için olmazsa olmaz malzemeler-
dendir.
III. Bilgisayar ve tableti evin başköşesinde duruyor
artık.
IV. Çiçekler bile insandan sevgi ve ilgi bekliyor anla-
şılan.

Numaralanmış cümlelerle ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) I. cümlede, hem somut hem soyut anlamlı sözcük vardır.
B) II. cümlede, eş sesli sözcüğe yer verilmiştir.
C) III. cümlede, “tablet” sözcüğü özel anlamda kul-
lanılmıştır.
D) IV. cümlede, bütün sözcükler somut anlamlıdır.